

Akilleus i Vietnam

En kvart million af de amerikanske soldater, der deltog i Vietnam-krigen, er ramt af krigstraumer og uegnede til at fungere i det civile liv. I en ny bog bruger psykiateren Jonatan Shay Akilleus-figuren fra Homers »Illiaden« som indgang til at forstå dem. Merete Holck, cand. teol., bosat i New York fortæller om bogen.

Hvad har Akilleus, helten i Homers »Illiaden«, til fælles med de amerikanske Vietnam-veteraner? Hvordan kan hans skæbne bidrage til at helbrede deres krigstraumer? Disse tilsyneladende besynderlige spørgsmål både rejser og besvarer den amerikanske psykiater Jonatan Shay i den spændende og gripende bog »Achilles in Vietnam. Combat trauma and the undoing of character« (oversat: »Akilleus i Vietnam. Krigstraume og ødelæggelse af menneskelighed«), som udkom i sommer.

Jonathan Shay bruger Akilleus' skæbne til at forstå de krigstraumer, som uforklarligt har ramt en kvart million af de ca. 800.000 amerikanske soldater, der deltog i Vietnam-krigen. Krigens rædsler har fået dem til at tabe deres menneskelighed. De er blevet uegnede til at fungere i det civile liv; de er altid på vagt, de kan optræde meget voldeligt, deres hukommelse og iagttagelsesevne er svækket, de lider af voldsomme mareridt og har helbredsproblemer, fordi de er kronisk anspændte. Mange veteraner er alkohol- eller narkotikamisbrugere, adskillige er i fængsel, og selvmordsprocenten er høj. En tredjedel af alle hjemløse mænd i USA er Vietnam-veteraner. Shay skriver: »Det smertelige paradoks er, at et menneske, der kæmper for sit land, derved kan blive uegnet til at være dets borger.«

Jonathan Shay har arbejdet som psykiater for Vietnam-veteranerne i Massachusetts i adskillige år. Han har forsket i, hvorfor de krigstraumer, som har ramt de tidligere Vietnam-soldater, er så meget voldsommere end dem, der ramte f.eks. soldater fra anden verdenskrig. For nogle år siden opdagede han store ligheder mellem Akilleus' og Vietnam-veteranernes krigsoplevelser. Måske havde Homer set noget, som moderne psykiatere og psykologer havde overset.

Shay læser Illiaden som historien om,

KRONIK

Af Merete Holck

hvordan Akilleus mister sin menneskelighed. Handlingen er, kort fortalt: Agamemnon, Akilleus' leder, begår en uret mod Akilleus ved at tage den kvinde, som Akilleus har fået i sejrsgave. Akilleus' vrede indskrænker hans sociale og moralske horisont, indtil han kun tager sig af en lille gruppe kammerater. Hans bedste ven i gruppen, Patroklos, dør i kamp. Akilleus rammes af dyb sorg; han pines af skyld og af følelsen af, at han skulle være død i stedet for sin ven, og han mi-

ster lysten til at vende hjem i live. Til sidst går Akilleus bersærk og begår de frygteligste forbrydelser mod både levende og døde. Denne historie, skriver Shay, passer også på mange af soldaterne fra Vietnam. Forskellen er blot, at Akilleus blev dræbt, hvorimod mange af soldaterne overlevede og vendte hjem som psykiske vrage.

En soldats moralske værdier er sårbare, fordi han er stærkt afhængig af andre, både materielt og psykisk. De amerikanske soldaters moral smuldrede, når de oplevede, at nogle delinger fik bedre vilkår end andre, at deres våben svigtede, eller at deres politiske og militære ledere var inkompetente, hensynsløse og upålidelige. Shay mener, at den slags oplevelser var hyppige i Vietnam, fordi hæren førte krigen som en slags industri uden respekt for mennesker og det sammenhold, der opstår imellem dem. De enkelte soldater blev flyttet rundt som skakbrikker, og deres generaler befandt sig som regel langt væk fra krigszonen.

Derfor var der i Vietnam god grobund for de moralske skader, der er en del af et krigstraume. Krigsveteraner kan normalt komme sig oven på rædsler, frygt og sorg, når de kommer hjem til det civile liv, så længe de mener, at alt er gået retfærdigt til. Krænkes deres retfærdighedsans derimod, reagerer de med vrede, ligesom Akilleus, da Agamemnon forbrød

sig mod hans ejendomsret.

Når soldatens moral smuldrer, indskrænkes hans moralske og sociale horisont, og han gribes af en »os-mod-dem« mentalitet, hvor enhver anses enten for absolut ven eller absolut fjende. Medvirkende hertil var de forhold, som de amerikanske soldater i Vietnam måtte kæmpe under. Aldrig før har soldater mødt en modstander, der i så høj grad fik dem til at tvivle på deres iagttagelsesevne ved hjælp af camouflage og overraskelsesangreb. Det, der så almindeligt og uskyldigt ud, en mark med legende børn eller en vinflaske, kunne være fyldt med miner og bomber. Døden lurede alle vegne. Det, som de amerikanske soldater her blev udsat for, minder om tortur af politiske fanger, skriver Shay.

Den begivenhed, der for alvor ødelagde Akilleus' menneskelighed, var hans bedste ven Patroklos' død. Også her ser Shay en parallel til vor tids krigsveteraner. De fleste af hans patienter har også set deres bedste ven dø og har været ramt af en frygtelig sorg over det. Men i modsætning til Illiadens højtidelige begravelser af faldne helte var der ingen sørgeritualer for de amerikanske soldater i Vietnam. Ligene blev fløjet væk og siden sendt hjem til USA, ofte inden de døde kammerater var klar over, hvad der var sket. De fik ikke tid eller mulighed for sammen at sørge over den døde. Tårer var farlige og ydmygende, et tegn på, at man var en taber. »Du skal ikke sørge, men tage hævn!« fik en soldat at vide af sin overordnede. De, der alligevel sørgede, fik nervemedicin. Shay bemærker, at hvis soldater får at vide, at deres følelser af kærlighed og sorg, som er udtryk for deres menneskelighed, er ligegyldige, skal det civile samfund ikke blive forkrækket over deres »umenneskelighed«, når de vender hjem.

Eftersom soldaternes sorg over de døde kammerater blev nægtet enhver form for offentligt, fælles udtryk, blev sorgen i stedet til traume hos mange af dem. Adskillige veteraner har fortalt Shay, at de anså sig selv for døde efter deres bedste kammerats død. De kom også til at lide under stærke skyldfølelser, fordi de ikke havde været i stand til at beskytte vennen eller gå i døden for ham. Ligesom Akil-

Det er et smerteligt paradoks, at et menneske, der kæmper for sit land, derved kan blive uegnet til at være dets borger. (Amerikanske soldater i Vietnam, 1970).

leus gik bersærk af sorg over sin bedste vens død, således mistede også mange af veteranerne enhver lyst til at overleve og kastede sig ud i krigen med dødsforagt og ekstrem brutalitet.

En veteran fortalte Shay om sin reaktion, da hans bedste ven blev dræbt: »Jeg græd som et lille barn. Der kom en konvoj forbi med soldater, og de så på mig, og jeg var bare ligeglad. Og jeg græd og jeg græd og jeg græd... Og så holdt jeg op med at græde. Og jeg græd vist ikke igen i 20 år. Jeg blev anderledes. Jeg havde ingen følelser. Jeg ønskede at såre. Jeg ønskede at såre. Og jeg ønskede at såre...«

En soldat, der går bersærk, mister sin menneskelighed. Han er som et vildt dyr, men føler sig usårlig som en gud og smider sin uniform og hjelm. Han er blind over for alt andet end sine destruktive mål, han er ligeglad med alle andre og ønsker kun at ødelægge. Han er altid kampberedt og føler ikke sult eller smerte.

Hvis en soldat går bersærk, er det sandsynligt, at han som Akilleus dør i kamp. Hvis han overlever, får han livslange psykiske og fysiske skader. En veteran fortalte Shay: »Det var ondskab det hele. Alt var ondskab. Men forhen var

jeg ikke ond. Når jeg ser tilbage idag, er jeg rædselslagen over, hvad jeg blev til. Hvad jeg var. Hvad jeg gjorde. Jeg ser på det, som om det var en anden. Det gør jeg virkelig. Det var en anden.«

De amerikanske soldaters gudsbillede kunne ikke holde til deres oplevelser i Vietnam. De fik for altid ændret deres syn på livets mening og deres egen værdi som mennesker. En veteran skrev: »En Gud, som tillader det, der skete i Vietnam - ham vil jeg ikke have noget at gøre med.«

Følelsen af at være forrådt af sine egne, den undertrykte sorg over en kammerats død og endelig et destruktivt raseri - det er ifølge Shay - og Homer - hvad der skal til for at ødelægge en soldats menneskelighed og give ham livslange psykiske skader. Er det muligt at helbrede et krigstraume? Ja og nej, siger Shay. Med de former for behandling, som vi kender idag, er fuldstændig helbredelse umulig. En psykisk skadet veteran vil aldrig mere kunne blive det menneske, han var, inden han kom i krig, og selv om han bliver helbredt, vil hans liv være alvorligt begrænset på en lang række områder. For eksempel kan selv helbredte veteraner ikke tåle at være på offentlige steder blandt mange mennesker. Men alligevel, mener

Shay, vil en psykologisk og medicinsk behandling kunne give de fleste et tåleligt liv. En vigtig del af den psykologiske behandling er at få veteranen til at sætte ord på sine oplevelser. Først når han får fortalt om krigens rædsler, om sin afmagt og sorg, kan han genopbygge sin tabte menneskelighed.

Til slut ridser Shay op, hvad man kan gøre for at forhindre, at fremtidige soldater får krigstraumer som dem, der har ramt de amerikanske Vietnam-veteraner. Også her er han inspireret af Homers mere end 3.000 år gamle krigsdrama. Han skriver, at krig ikke må føres af officerer, der kun er ude på at fremme deres egen karriere og holder sig langt væk fra fronten. Soldaterne skal være i fasttømrede grupper, de skal have lov til at sørge over deres døde kammerater og ikke tilskyndes til at gå bersærk. Desuden må den civile del af samfundet - uanset etisk og politisk uenighed om krigen - bakke soldaterne op og tage sig af de skader, som de uvægerligt må pådrage sig. Shay skriver: »Lær om de psykologiske skader, som krig giver, og arbejd for at forhindre krig. Der er ingen modsigelse mellem at hade krig og ære soldaten.«

MERETE HOLCK